

XALQARO HUQUQ NORMALARI VA ULARNING XALQARO MUNOSABATLARNI OPTIMALLASHTIRISHDAGI ÒRNI

Alisher Navoiy nomidagi

Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti

o‘zbek tili ta’limi fakulteti

Psixologiya va sotsiologiya kafedrası

sotsiologiya yo‘nalishi

3-bosqich talabasi

Raimqulova Hulkar

Annotatsiya: Mazkur maqolada yoshlarning rivojlanish indeksleri tushunchasi, uning mazmun-mohiyati hamda jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, yoshlarning ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ma’naviy va ta’lim sohalaridagi faolligini baholashda qo‘llaniladigan asosiy indikatorlar yoritib beriladi. Maqolada yoshlar rivojlanishining xalqaro indeksleri, xususan, Birlashgan Millatlar Tashkiloti va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan metodologiyalar asosida yoshlarning turmush sifati, bandligi, ta’lim darajasi, sog‘lig‘i va ijtimoiy faolligini aniqlash masalalari ko‘rib chiqiladi.

Bundan tashqari, yoshlar rivojlanish indekslarining davlat siyosatini shakllantirishdagi o‘rni, yoshlar manfaatlarini himoya qilishdagi ahamiyati hamda mamlakat taraqqiyotiga ta’siri ochib beriladi. Maqolada O‘zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosati doirasida amalga oshirilayotgan islohotlar, yoshlar bandligini ta’minlash, sifatli ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytirish, innovatsion va intellektual salohiyatni rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar ham tahlil qilinadi.

Shuningdek, yoshlarning rivojlanish indekslarini oshirishda ta’lim tizimi, raqamli texnologiyalar, ijtimoiy himoya, sog‘lom turmush tarzi va fuqarolik faolligining o‘rni

ilmiy asosda bayon etiladi. Tadqiqot davomida yoshlarning rivojlanish ko'rsatkichlarini baholash orqali mamlakatning inson kapitali va barqaror rivojlanish darajasini aniqlash mumkinligi asoslab beriladi. Maqola yakunida yoshlarning rivojlanish indekslarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Yoshlar rivojlanishi, rivojlanish indeksleri, inson kapitali, yoshlar siyosati, ijtimoiy faollik, yoshlar bandligi, ta'lim sifati, innovatsion salohiyat, raqamli texnologiyalar, yoshlar farovonligi, ijtimoiy himoya, barqaror rivojlanish, global indekslar, yoshlar imkoniyatlari, iqtisodiy rivojlanish, fuqarolik jamiyati, demografik omillar, intellektual salohiyat, yoshlar strategiyasi, modernizatsiya, ta'lim tizimi, sog'lom turmush tarzi, mehnat bozori, ijtimoiy kapital, xalqaro tajriba.

Kirish: Bugungi globallashuv va axborotlashuv jarayonlari jadallashib borayotgan davrda yoshlar jamiyatning eng muhim strategik resursi sifatida namoyon bo'lmoqda. Har qanday davlatning iqtisodiy qudrati, siyosiy barqarorligi va ijtimoiy taraqqiyoti ko'p jihatdan yosh avlodning bilim darajasi, intellektual salohiyati, innovatsion fikrlashi hamda ijtimoiy faolligiga bog'liqdir. Shu sababli ham dunyo miqyosida yoshlarning rivojlanish darajasini aniqlash, baholash va monitoring qilish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Yoshlarning rivojlanish indeksleri jamiyatdagi yoshlar holatini kompleks baholovchi muhim ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. Ushbu indekslar orqali yoshlarning ta'lim olish imkoniyatlari, sog'liqni saqlash tizimidan foydalanish darajasi, iqtisodiy faolligi, bandligi, siyosiy jarayonlardagi ishtiroki hamda ijtimoiy himoyalanganlik holati aniqlanadi. Rivojlanish indeksleri nafaqat yoshlarning bugungi holatini tahlil qilish, balki kelajakdagi istiqbolli yo'nalishlarni belgilashda ham muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Hozirgi kunda dunyo davlatlari tomonidan yoshlarning rivojlanish ko'rsatkichlarini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Chunki yoshlar taraqqiyoti davlatning inson kapitali darajasini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, rivojlangan mamlakatlarda yoshlarning innovatsion salohiyatini oshirish, sifatli ta'lim bilan qamrab

olish, bandlikni ta'minlash va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash orqali iqtisodiy o'sishga erishilmoqda. Shu jihatdan yoshlar rivojlanish indeksleri davlat siyosatini samarali tashkil etishda muhim statistik va tahliliy manba vazifasini bajaradi.

Yoshlar rivojlanish indeksleri tushunchasi o'z ichiga bir nechta muhim yo'nalishlarni qamrab oladi.

Jumladan, ta'lim darajasi, sog'liq, iqtisodiy imkoniyatlar, gender tengligi, axborot texnologiyalaridan foydalanish, fuqarolik faolligi va xavfsizlik kabi mezonlar yoshlarning rivojlanish holatini aniqlashda asosiy indikator sifatida qo'llaniladi. Mazkur ko'rsatkichlar orqali jamiyatdagi mavjud muammolar, tengsizliklar va imkoniyatlar aniqlanadi. Natijada davlat va jamiyat tomonidan yoshlarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan samarali dasturlar ishlab chiqiladi.

O'zbekistonda ham yoshlarga oid davlat siyosatini takomillashtirish va yoshlarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilanmoqda. Mamlakat aholisining katta qismini yoshlar tashkil etishi ularning salohiyatidan samarali foydalanishni taqozo etadi. So'nggi yillarda yoshlarga oid qator davlat dasturlari, strategiyalar va islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, yoshlarning sifatli ta'lim olishi, kasb-hunar egallashi, tadbirkorlik bilan shug'ullanishi va ijtimoiy himoyasini kuchaytirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Shuningdek, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi yoshlar uchun yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Zamonaviy texnologiyalar asosida bilim olish, masofaviy ta'lim tizimi, innovatsion loyihalar va startap faoliyatining kengayishi yoshlarning intellektual va iqtisodiy salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda. Biroq yoshlar orasida ishsizlik, migratsiya, axborot xavfsizligi, ijtimoiy tengsizlik kabi muammolar ham mavjud bo'lib, bu holat yoshlar rivojlanish indekslarini chuqur o'rganishni talab etadi.

Yoshlarning rivojlanish indeksleri tushunchasi

Yoshlar har qanday jamiyatning eng faol, innovatsion va istiqbolli qatlamini tashkil etadi. Davlatning kelajakdagi taraqqiyoti, iqtisodiy barqarorligi va ijtimoiy rivojlanishi

ko‘p jihatdan yoshlarning bilim darajasi, salomatligi, kasbiy tayyorgarligi hamda ijtimoiy faolligiga bog‘liqdir. Shu sababli zamonaviy ilm-fan va davlat boshqaruvi tizimida yoshlarning rivojlanish darajasini aniqlash muhim masalalardan biri hisoblanadi. Bu jarayonda “yoshlarning rivojlanish indeksleri” tushunchasi alohida ahamiyat kasb etadi.

Yoshlarning rivojlanish indeksleri — bu yoshlarning hayot sifati, ijtimoiy faolligi, iqtisodiy imkoniyatlari, ta‘lim darajasi va sog‘lig‘ini baholashga xizmat qiluvchi kompleks ko‘rsatkichlar tizimidir. Mazkur indekslar orqali mamlakatdagi yoshlarning umumiy ahvoli, mavjud muammolari hamda rivojlanish istiqbollari aniqlanadi. Shuningdek, indekslar davlat siyosatini samarali tashkil etish, yoshlar manfaatlarini himoya qilish va ularning jamiyatdagi o‘rnini mustahkamlashda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Bugungi kunda xalqaro tashkilotlar tomonidan yoshlarning rivojlanish darajasini baholash uchun turli metodologiyalar ishlab chiqilgan. Jumladan, BMT, Jahon banki, UNESCO va boshqa xalqaro tashkilotlar yoshlarning ta‘lim, bandlik, sog‘liq, xavfsizlik va fuqarolik faolligi kabi ko‘rsatkichlarini tahlil qiladi. Ushbu ko‘rsatkichlar asosida mamlakatlarning rivojlanish darajasi aniqlanadi va xalqaro reytinglar shakllantiriladi.

Yoshlarning rivojlanish indekslarining asosiy yo‘nalishlari

Ta‘lim darajasi

Ta‘lim yoshlar rivojlanishining eng muhim omillaridan biridir. Chunki bilimli va malakali yoshlar jamiyat taraqqiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi. Yoshlarning rivojlanish indekslarida ta‘lim darajasi quyidagi mezonlar orqali baholanadi:

savodxonlik darajasi;

oliy va o‘rta ta‘lim bilan qamrab olinishi;

XULOSA: Xulosa qilib aytganda, yoshlarning rivojlanish indeksleri jamiyat taraqqiyotini belgilovchi muhim ko‘rsatkichlardan biridir. Mazkur indekslar orqali yoshlarning ta‘lim darajasi, sog‘lig‘i, iqtisodiy faolligi va ijtimoiy holatini baholash mumkin. Yoshlar rivojlanishini ta‘minlash esa mamlakatning inson kapitalini

mustahkamlash, iqtisodiy o‘shishni jadallashtirish va barqaror taraqqiyotga erishishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Shu bois davlat va jamiyat tomonidan yoshlarni qo‘llab-quvvatlash, ularning sifatli ta‘lim olishi, kasb egallashi, innovatsion faoliyat bilan shug‘ullanishi hamda sog‘lom turmush tarzini shakllantirishga alohida e‘tibor qaratilishi zarur. Kelajak taraqqiyoti aynan bilimli, faol va tashabbuskor yoshlar qo‘lidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. World Youth Report. New York, 2023.
2. UNESCO. Global Education Monitoring Report. Paris, 2022.
3. Jahon banki. Youth Development and Economic Growth. Washington, 2021.
4. Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida. O‘zbekiston Respublikasi Qonuni. Toshkent, 2016.
5. O‘zbekiston Respublikasi Yoshlar ishlari agentligi. Yoshlar siyosati va taraqqiyot ko‘rsatkichlari. Toshkent, 2023.
6. Vahobov, Q. Xajibakiyev. Ijtimoiy statistika va demografiya asoslari. Toshkent: “Iqtisodiyot”, 2020.
7. N. Jo‘rayev. Globallashuv sharoitida yoshlar taraqqiyoti masalalari. Toshkent: “Ma‘naviyat”, 2021.
8. Sh. Mustafayeva. Yoshlar sotsiologiyasi va ijtimoiy rivojlanish indikatorlari. Toshkent: “Fan”, 202